

Відгук
офіційного опонента на дисертаційне дослідження
Мордовець Марії Василівни
«Політичний активізм та форми його правової регламентації в країнах Європи», подане на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Актуальність дослідження регламентації громадської активності та громадського активізму як її специфічного прояву в умовах суспільно-політичних трансформацій в сучасних країнах Європи пов'язана з перетворенням її з наукової проблеми на прикладну, пов'язану з розвитком інструментів правової політики з метою нейтралізації конфліктів між органами влади та суб'єктами громадянського суспільства з метою підтримки соціального розвитку держави та її внутрішньої політичної стабільності. Обрана тема є однією із центральних для європейської інтелектуальної традиції та політичної практики.

У залежності від історичних та політичних умов, увагу привертав той чи інший аспект проблеми. У далекому XIII столітті, коли відбувається перехід до більш динамічного суспільства, поживаються діяльність університетів, середньовічної економіки, формуються станово-представницькі органи, декларується підтримка незвичної для суспільної свідомості політичної активності. Зокрема Т. Аквінський передбачає можливість не коритись закону, якщо він не відповідає хоча б одній із наступних вимог: це закон, який узгоджується з вимогами природного права, тобто «накинута задля загального добра», законодавець не став вище від його авторитету і тягар закону справедливо розподілений поміж громадянами. Право на опір присутнє у Великій Хартії Вольностей та «Саксонському зерцалі». У свою чергу, Новий та Новітній час, привертають увагу до небезпек надмірного політичного активізму. І вже наприкінці XVIII століття Е. Берк застерігає: «Може, на тій підставі, що за абстрактного підходу свобода зарахована до благодатей людства, серйозно повинен вітати божевільного, що вирвався із захисного обмеження та цілощюї темряви свого усамітнення, з тим, що він повернув собі втіху від світла і свободи? Чи повинен я вітати грабіжника або вбивцю, що вирвався із тюрми, з

поновленням його природних прав? Це означало б продовжувати розігрувати сцену зі злочинцями, присудженими до галер, та їх героїчним визволителем – метафізичним лицарем сумного образу». На потребі обмеження надмірної суб'єктивної активності у політичній сфері, вже в другій половині ХХ століття, наголошував і Ф.А. Гаск: «Своїй свободі, ми зобов'язані обмеженням свободи».

Усе це засвідчує не тільки важливість досліджуваної теми, але і її складність, відсутність простого, прямолінійного розв'язання проблеми.

Особливо актуальним стає дослідження феномену політичного активізму в суспільствах, які переживають процес національно-державного будівництва, що пов'язане з проблемами типологізації «системної», «антисистемної» та «позасистемної» громадсько-політичної поведінки.

Актуальність проблематики посилюється і в умовах національно-державного реформування, яке супроводжується конфліктом між потребою зберігати демократичні стандарти правового регулювання прямої та представницької участі та бажанням здійснювати політичне та адміністративне втручання в сферу правового регулювання громадсько-політичних відносин з метою прискорення та політичного спрямування реформ.

Становлення України як демократичної, правової держави обумовлює потребу в створенні якісної правової основи функціонування політичних інститутів. Особливістю нинішньої ситуації в багатьох перехідних суспільствах, зокрема й в Україні, є зростання ролі політичних методів регулювання суспільних відносин. Це призводить до загострення проблеми співвідношення політики та права, що має наслідком політизацію правових норм.

Дослідження М.В. Мордовець вказує, що саме ці проблеми постали предметом аналізу у роботі. Адже, проблеми регламентації громадського активізму, як особливої громадсько-політичної дії позасистемного характеру, передбачають дослідження взаємодії політики та права, аналіз теоретико-методологічного підґрунтя політики права.

Слід вказати, що звернення до проблеми визначення та розвитку форм правової регламентації громадського активізму, репрезентоване дослідженням М.В. Мордовець ще раз доводить посилення актуальності досліджень ідейно-

теоретичних та прикладних питань правової політології, започаткованої Л. Петражицьким і відновленої в Україні завдяки напрацюванням І. Вільчинської, А. Коваленка, І. Кресіної, О. Минькович-Слободяника, Є. Перегуди, А. Сотніка, Л. Яровенка та ін.

Метою дослідження авторка обрала «визначення феномену громадсько-політичного активізму та з'ясування форм його правової регламентації в країнах Європи». Дисертантом були поставлені та вирішені наступні завдання: досліджено політологічний дискурс щодо взаємодії громадянського суспільства та держави з метою визначення соціально-політичної активності як чинника та індикативного показника стабільності політичної системи; здійснено порівняльний аналіз проблем політичної активності в класичному та сучасному політико-правових дискурсах; досліджено варіативність змістовного розуміння суміжних понять громадсько-політичної: активності; проаналізовано сучасні підходи щодо визначення ефективності політики правової регламентації форм політичного активізму; визначено особливості етапів становлення сучасних форм політичного активізму; досліджено взаємозв'язок політичних процесів та динаміки форм політичного активізму; здійснено порівняльний аналіз політико-правових засобів регламентації форм політичної участі та політичного активізму в країнах Європи; з'ясовано особливості громадсько-політичної активності в Україні з урахуванням відмінності її конвенціональної та неконвенціональної форм в умовах трансформації політичної системи та розвитку форм правової регламентації.

Об'єктом дослідження авторка визначила соціально-політичну активність та форми її прояву в сучасних європейських країнах. Предметом дослідження став процес становлення та політико-правової регламентації форм політичного активізму в країнах Європи

Цілком виправданим є авторське визнання того, що пізнання феномену політичного активізму постає можливим лише в системі комплексного міждисциплінарного аналізу. Авторка зазначає, що специфіка дослідження обумовила використання методів міждисциплінарного аналізу, з застосуванням аксіологічних, соціологічних, політико-правових підходів. Авторка визначає, що

і традиційний, і сучасний політико-правовий аналіз відбувається в умовах протиставлення світоглядних та аксіологічних позицій (системоцентристської трактовки політики та права як інструментів впливу на людину в інтересах держави і людиноцентристської трактовки, де права людини визнаються вищою цінністю для суспільства і держави). Значущим визнаний і праксеологічний підхід, який акцентує увагу на ефективності політичної діяльності з метою реалізації соціальних цінностей. Співвідношення теоретико-методологічних підходів щодо формування принципів політичної та правової регламентації соціально-політичної активності та активізму здійснено завдяки використанню синхронного та порівняльного методів дослідження. Розвиток феноменів політичної активності та активізму та їх сучасну варіативність досліджено з використанням методів історичної реконструкції, структурно-функціонального аналізу. Конвенціональні та неконвенціональні форми громадської активності досліджувалися з використанням методів інституційного аналізу державно-політичних систем країн Європи та України, зокрема. У підрозділі 2.2 «Сучасні методологічні підходи щодо визначення ефективності політико-правової регламентації форм громадсько-політичного активізму» авторка надає аргументів на користь розвитку новітнього напрямку політології – правової політології і доводить, що використання категорії «політико-правова регламентація» дозволяє реалізувати наукову перспективу виходу за межі методології догматичної юриспруденції, розглядати право в дії, відповідно закладеним у ньому потенціям, що і дозволяє побачити сторони логіки права, пов'язаної із логікою політики. Позитивним є встановлення авторкою методологічної цінності і саме політологічного аналізу, за допомогою якого відбувається аналіз експертних оцінок, їх систематизація та узагальнення.

У висновках до другого розділу дослідження «Методологічні засади дослідження регламентації активізму як форми громадсько-політичної активності» зазначено, що перелом у соціально-політичних дослідженнях кінця ХХ ст., викликаний порівняльними дослідженнями розвитку політичних систем, призвів до визнання багатовимірності соціального та політичного, оскільки система політико-правового регулювання була визнана залежною від етико-

культурологічних, ціннісних, соціологічних, психологічних чинників розвитку людини як активного суб'єкта системи. Застосування міждисциплінарного та системного методів аналізу дозволило виявляти специфіку політико-правового регулювання активізму в умовах політичної трансформації.

Привертає увагу політологічний аналіз особливостей виникнення та розвитку феномену політичного активізму та практики його політико-правової регламентації в країнах Європи, здійснений в третьому розділі роботи. Зокрема авторкою досліджені соціально-політичні та інституційні чинники, які обумовлюють трансформацію традиційних системних форм політичної активності у сучасні форми політичного активізму. У зв'язку з цим, напевне можна було б

Певним внеском у політичну науку є виявлені авторкою форми сучасного політичного активізму та досліджена практика їх регламентації в країнах Європи. У підрозділі 3.2 «Активізм як ознака сучасного політичного процесу» визначено, що на рубежі ХХІ ст. постала проблема систематизації нових форм громадянської активності та активізму-акціонізму, розрізнення системної та анти-системної активності, поглиблення процедурної регламентації традиційних форм демократичної участі громадян у здійсненні політичної влади як індикаторів процесів демократичного транзиту за стандартами західної демократії. Авторкою виявлено, що в країнах ЄС відбулися зміни у політико-правовому визнанні значення традиційних форм громадсько-політичної участі як «архаїчних» з поширенням соціально-політичної риторики щодо посилення «дефіциту демократії» через неможливість реалізації традиційних форм активності, визнання їх «імітованими», «неефективними» ін. З іншого боку, виявлено тенденцію поглиблення діалогу щодо закріплення та розширення прав меншин, неурядових організацій, щодо застосування нових форм громадянського спротиву та прояву соціально-політичної позиції.

У підрозділі 3.3. «Політичні та правові механізми регламентації активізму в країнах Європи» авторкою визначено, що прагнення суспільства розширити сферу власної відповідальності шляхом обмеження монополії держави щодо регулювання форм активності в публічній сфері спрямоване не тільки на

68 – роботи зарубіжних авторів та більше 30 найменувань нормативно-правових актів), що свідчать про високу науково-методологічну культура автора, його знання сучасних наукових здобутків як української політичної науки, так і російської, а також англомовної.

Позитивно оцінюючи здійснене дисертаційне дослідження в цілому, вбачається водночас можливим відзначити деякі недоліки, спірні та дискусійні положення та висновки автора:

По-перше, в роботі приділяється увага проблематиці взаємодії громадянського суспільства і держави, проблемам співвідношення «публічного» та «приватного», «державного та громадського» в теоріях політико-правової думки. В той же час об'єктом дослідження є соціально-політична активність та форми її прояву в сучасних європейських країнах. Отже, вважаємо за необхідне авторське пояснення такої логіки дослідження.

По-друге, цікаво було б дізнатися позицію автора щодо взаємовідношення протестної активності та активізму, а також щодо прогнозу подальшого розвитку форм громадсько-політичної активності в країнах Європи.

По-третє, вважаємо, що у роботі недостатньо висвітлено зв'язок формування активізму із транснаціональними глобалістськими та альтерглобалістськими рухами;

По четверте: як ви оцінюєте можливості здійснення класифікації країн Європи за типом регламентації форм громадсько-політичної активності і активізму ?

По п'яте: авторкою досліджені соціально-політичні та інституційні чинники, які обумовлюють трансформацію традиційних системних форм політичної активності у сучасні форми політичного активізму. У зв'язку з цим, напевне можна було б, окрім Європи, навести відповідну політичну і правову практику із досвіду США.

Висловлені зауваження, питання та побажання не впливають на загальну оцінку роботи, яка є цілісним науковим дослідженням феномену політичного активізму та його правового регулювання в країнах Європи.

Виходячи з вищенаведеного, можна зробити висновок про те, що представлене дисертаційне дослідження відповідає необхідним критеріям і містить в собі істотний елемент наукової новизни. Найважливіші концептуальні ідеї дисертації викладені в 10 наукових публікаціях, 5 з яких – у фахових виданнях. Зміст автореферату в повній мірі відповідає тексту дисертації, а апробація основних положень та висновків дослідження вказує на високий фаховий рівень дисертанта.

Таким чином, дисертаційне дослідження Мордовець Марії Василівни «Політичний активізм та форми його правової регламентації в країнах Європи», подане на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси, відповідає вимогам «Про порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», а його автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент –
доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри теорії держави і права
Львівської національної академії

І.Я. Вдовичин

